

Zbiór Tadeusza Regera

W kwietniu 2017 r. mija sto czterdziesta piąta rocznica urodzin Tadeusza Regera, człowieka który niemal całe swoje życie poświęcił krzewieniu polskości na ziemi cieszyńskiej. Z tej okazji została przygotowana wystawa wirtualna Archiwum Państwowego w Łodzi przypominająca sylwetkę, działalność oraz księgozbiór T. Regera. Bohater niniejszej prezentacji był niewątpliwie jedną z najciekawszych postaci na Śląsku Cieszyńskim w początkach XX w. Zastąpił jako działacz społeczny i polityczny, poseł do parlamentu austriackiego i polskiego, animator ruchu socjalistycznego na Śląsku oraz wydawca prasy lewicowej. Nazwisko Regera jest nierozzerwalnie związane z ruchem robotniczym na terenie Śląska Cieszyńskiego, a jego działalność polityczna i społeczna jest na ogół znana w regionie.

Tadeusz Reger (pseud. i krypt. Banita, Blask, R., R.t., T.R., T. T.R.r., Tareg.) urodził się 2 kwietnia 1872 r. w Nowym Jorku. Pochodził z niezamożnej rodziny mieszczańskiej przybyłej do USA z Przemysła. Miejsce urodzenia Tadeusza nie miało większego wpływu na jego drogę życiową. Rodzina Regera nie wrosła w społeczność amerykańską, wkrótce powróciła do Przemysła, gdzie Tadeusz spędził dzieciństwo i młodość. Po ukończeniu edukacji w szkole podstawowej, podjął naukę w krakowskim gimnazjum. Po jego ukończeniu w 1899 r. rozpoczął praktykę aptekarską. W roku 1892 rozpoczął studia farmaceutyczne na Uniwersytecie w Krakowie, równocześnie coraz bardziej angażował się w działalność stowarzyszeń socjalistycznych. Za aktywny udział w pracy politycznej spotkały go pierwsze szykany i represje ze strony przełożonych, które ostatecznie przesądziły o jego dalszej drodze życiowej. Za działalność w stowarzyszeniach robotniczych został pozbawiony bezpłatnej praktyki aptekarskiej. Konsekwencją udzielania się w organizacjach związanych z ruchem robotniczym i współpracą z pismami socjalistycznymi (np. paryską *Pobudką* czy lwowską *Pracą* oraz *Robotnikiem*) było relegowanie go z Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1893 r. Od tego czasu dwudziestoletni T. Reger całkowicie poświęcił się ruchowi socjalistycznemu. W kolejnych miesiącach wszedł w skład ścisłego komitetu agitacyjnego w Krakowie oraz redagował krakowskie pismo *Naprzód*. W roku 1894 po raz pierwszy został aresztowany za swoją działalność. W tym okresie młody Reger coraz częściej odwiedzał Śląsk Cieszyński i Zagłębie Ostrowsko Karwińskie, gdzie było największe skupisko proletariatu górniczego. Postępujący naprzód rozwój cieszyńskiego ruchu robotniczego spowodował konieczność rozbudowy form organizacyjnych na tym terenie. Reger zaakceptował propozycje podjęcia się tego dzieła na Śląsku Cieszyńskim i w 1895 r. przeniósł się do Poręby, gdzie jak pisze jego biograf: „Zrósł się z tą ziemią, stał się jej synem, umiłował ją całym sercem, oddał siebie, swe zdolności, swój entuzjazm bez reszty robotnikom śląskim. Stał się wodzem polskiego proletariatu na Śląsku”.

W trakcie swojej działalności socjalistycznej zaczął gromadzić książki, prasę, druki ulotne oraz inne dokumenty związane ze swoimi zainteresowaniami społecznymi i politycznymi. Powiększający się księgozbiór, który stanowił warsztat pracy Regera, przechowywany był w specjalnie do tego celu skonstruowanych skrzyniach, co ułatwiało jego transport w trakcie częstych podróży. Trzon kolekcji księgozbioru stanowiły pozycje z zakresu problematyki socjalistycznej, związkowej, parlamentarnej, narodowościowej i kościelnej, głównie w języku polskim, czeskim i niemieckim. Znaczną część księgozbioru zajmowały pozycje dotyczące Śląska tzw. „silesiaki”.

Po śmierci T. Regera w 1938 r. wiele instytucji wyraziło chęć przejęcia księgozbioru ze względu na jego różnorodność i dużą wartość. Księgozbiór został rozbity w następujący sposób:

1. Polskie druki socjalistyczne zostały przekazane do Archiwum Komitetu Centralnego PPS w Warszawie.
2. Materiały dotyczące ruchu niepodległościowego zakupiło Muzeum im. J. Piłsudskiego w Łodzi, a po wyzwoleniu zostały one przekazane do Archiwum Miejskiego w Łodzi.
3. Ostatnią część księgozbioru ze względu na znajdujące się tam „silesiaki” kupił Magistrat miasta Cieszyna.

„Łódzka” część księgozbioru Tadeusza Regera przechowywana jest obecnie w Bibliotece Archiwum Państwowego w Łodzi. Stanowi ona odrębny zbiór pod nazwą „Zbiór Tadeusza Regera”. Korzystanie ze zbioru umożliwia katalog tematyczny dostępny w Pracowni naukowej przy al. Kościuszki 121. Hasła w obrębie katalogu tematycznego ułożone są alfabetycznie (według haseł autorskich lub tytułowych). Układ katalogu przedstawia się w następujący sposób:

1. Prace drukowane T. Regera.
2. Kalendarze.
3. Biografie, pamiętniki, wspomnienia.
4. Sprawy narodowościowe.
5. Sprawy wyznaniowe, duchowieństwo.
6. Oświata.
7. Spółdzielczość (kooperacje).
8. Sprawy społeczno - ekonomiczne wsi. Reforma rolna w Polsce.
9. Polska niepodległa 1 1918-1938. Sprawy polityczne. Sejm. Gospodarka kraju.
10. Sprawa polska w latach 1914-1938
11. Materiały do historii P.P.S.
12. Polskie partie i stronnictwa polityczne oprócz P.P.S.
13. Parlament austriacki. Koło polskie w Galicji.
14. Ruchy narodowo-wyzwoleńcze i społeczno-rewolucyjne na ziemiach polskich do 1914 roku.
15. Stosunki ekonomiczne, społeczne, polityczne, kulturalne w poszczególnych zaborów w XIX i XX.
16. Związki zawodowe i zawodowe stowarzyszenia robotnicze.
17. Położenie ekonomiczno - społeczne klasy robotniczej. Walka klasowa.
18. Organizacje i partie socjalistyczne na świecie.
19. Dzieje socjalizmu i walk wyzwoleńczo-rewolucyjnych w poszczególnych krajach.
20. Zagadnienia teoretyczne socjalizmu. Ekonomia polityczna. Nauki społeczne. Filozofia.

Niniejsza wystawa wirtualna prezentuje wybrane druki ze zbioru Tadeusza Regera, przechowywane w Bibliotece APŁ.